

PRZEGLĄD CZASOPISM

Liturgia Sacra 22 (2016), nr 2, s. 609–615

LITURGISCHES JAHRBUCH 65 (2015), NR 1–4

Wydawane od 65 lat przez Niemiecki Instytut Liturgiczny w Trewirze czasopismo poświęcone aktualnym problemom liturgicznym było łatwo rozpoznawalne przez czytelników. Od 45 lat nie zmieniała się bowiem szata graficzna tego pisma. Redaktorzy doszli jednak do przekonania, iż czas najwyższy na pewne zmiany. Zmniejszono więc na okładce wielkość podtytułu, dodano natomiast logo wydawcy, a na grzbiecie pojawiła się informacja z nazwą czasopisma i jego numerem. Ta ostatnia zmiana jest bardzo praktyczna i niewątpliwie pozwoli szybciej odnaleźć na półce poszukiwany numer czasopisma.

Dokumenty wydawane przez Stolicę Apostolską odbijają się zwykle w Kościele szerokim echem. Okazuje się jednak, że nie wszędzie. Przykładem może tu być wydane w 2001 r. przez Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii*. W krajach obszaru języka niemieckiego nie spotkało się ono z większym zainteresowaniem liturgistów. Dlatego Stefan Böntert — liturgista z Bochum postanowił powrócić do tego dokumentu, by wskazać na jego znaczenie dla dzisiejszego kształtowania ludowych form pobożności. Swoje analizy i sugestie zawarł w artykule *Das „Direktorium über die Volksfrömmigkeit und die Liturgie“ von 2001. Eine kritische Relecture vor aktuellem Hintergrund* (Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii z 2001 r. Krytyczna relecture z aktualnej perspektywy, s. 3–26).

Drugi tekst publikowany w pierwszym numerze omawianego czasopisma jest fragmentem pracy doktorskiej Christiana Rentscha, będącej analizą współczesnej liturgii za pomocą metod empirycznych, którą obronił na Katolickim Wydziale Teo-

logicznym Uniwersytetu w Monachium. W artykule *Adaptationen liturgischen Gebets. Ein Beitrag zur empirischen Liturgiewissenschaft* (Adaptacje modlitwy liturgicznej. Przyczynek do empirycznej liturgiki, s. 27–44) zaprezentował przykładowe podejście kwalitatywno-empiryczne do kolekty. Przeprowadzone badania pozwoliły mu postawić tezę, że teksty liturgiczne podlegają zmianom pod wpływem modyfikacji religijnych praktyk.

Autorem trzeciego artykułu jest Karl Baier — pracownik Instytutu Religioologii Katolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Wiedniu. Przedmiotem jego badań są wnętrza kościołów zaprojektowanych przez austriackiego architekta Leo Zogmayera. W pracy *Feiern im Zeit-Raum der Sammlung. Ein Gestaltungsprinzip des liturgischen Raums in der ersten und zweiten Moderne* (Świętowanie w czasoprzestrzeni zgromadzenia liturgicznego. Zasada kształtowania liturgicznej przestrzeni w ujęciu pierwszego i drugiego modernizmu, s. 45–77) ukazał, jak wspomniany wyżej artysta rozwinął idee dotyczące przestrzeni sakralnej lansowane przez teologa Romano Guardiniego oraz architekta Rudolfa Schwarza. Swoje dociekania poparł odpowiednimi zdjęciami, pokazującymi jak w wybranych przypadkach zagospodarowano przestrzeń sakralną po Soborze Watykańskim II.

Ostatni z publikowanych w omawianym numerze tekstów przypomina o tym, że samodzielni katolicycy wykładowcy liturgiki krajów języka niemieckiego spotykają się na swoich sympozjach co dwa lata. Stefan Kopp — pracownik Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Monachium przygotował sprawozdanie z tego sympozjum: *Liturgie und religiöser Pluralismus. Bericht über die AKL-Tagung in Münster* (Liturgia i religijny pluralizm. Sprawozdanie z sympozjum AKL w Monastyrze, s. 78–85). Tradycyjnie już na spotkanie liturgistów niemieckojęzycznych zostali zaproszeni także goście z krajów ościennych. Tym razem pojedyncze osoby przyjechały z Francji, Kanady, Holandii, Czech i Polski. W sumie powstała grupa licząca 83 naukowców. Nasz kraj reprezentował ks. prof. Helmut Sobeczko i piszący te słowa.

Zeszyt zamyka omówienie 2 nowych książek z zakresu liturgiki oraz wykaz 4 najnowszych publikacji liturgicznych nadesłanych do redakcji.

W trakcie Światowych Dni Młodzieży zorganizowanych w 2005 r. w Kolonii zainicjowano tzw. *Nightfever*. Chodziło o zapraszanie przechodzących obok kościoła ludzi do wejścia do środka, by w spokoju mogli m.in. zapalić świecę, posłuchać muzyki i pozwolić się ogarnąć urokowi świątynnej ciszy. Z czasem w takich kościołach pojawili się księża, którzy posługiwali w konfesjonałach oraz wystawiali na ołtarzu Najświętszy Sakrament dla adorujących. Ten swoisty fenomen stał się w międzyczasie czymś, z czym można się spotkać także w innych krajach. Z liturgicznego punktu widzenia pojawia się wiele pytań o sens i cel takich praktyk. Dwaj liturgiści z Uniwersytetu w Bonn — Albert Gerhards i Kim de Wildt sformułowali te pytania i próbowali udzielić na nie odpowiedzi w artykule zamieszczonym

w drugim numerze omawianego kwartalnika, zatytułowanym *Zwischen modernem Event und traditionellem Katholizismus. Liturgiewissenschaftliche Anfragen an Nightfever* (Między nowoczesnymi spotkaniami a tradycyjnym katolicyzmem. Liturgiczne zapytania o *Nightfever*, s. 91–104).

Drugi artykuł jest autorstwa Ingrid Fischer, która jest zaangażowana w prowadzenie tzw. „Kursów Teologicznych” w Wiedniu. Opublikowany tekst autorka wygłosiła na XXIV kongresie stowarzyszenia *Societas Liturgica* w Würzburgu w 2013 r. Obszarem jej szczególnego zainteresowania jest liturgia godzin sprawowana w najważniejszych obchodach roku liturgicznego. Fragment efektów swoich badań zaprezentowała w artykule: *Zur Tagzeitenliturgie an den drei Tagen vor Ostern. Vom römischen (und monastischen) Offizium zur heutigen Liturgia Horarum* (Liturgia godzin trzech przedwielkanocnych dni. Od rzymskiego (i monastycznego) oficjum do dzisiejszej liturgii godzin, s. 105–124).

O tym, że czasem jedna charyzmatyczna osoba może znacząco wpłynąć na rozwój życia religijnego lokalnej wspólnoty uczniów Chrystusa, nie trzeba nikogo przekonywać. Czasem warto takie osoby przypominać. Takiego zadania podjął się Manfred Probst — emerytowany liturgista z Vallender. W artykule *Die Einführung des Erwachsenenkatechumenats im deutschen Sprachgebiet. Ein Rückblick aus münsterscher Sicht* (Wprowadzanie katechumenatu dorosłych w obszarze języka niemieckiego. Retrospekcja z monasterskiej perspektywy, s. 125–136) przypomniał osobę działającego w Monasterze liturgisty Emila Josepha Lengelinga (1916–1986) i jego wkład w recepcję obrzędów chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych w krajach języka niemieckiego.

Dwa ostatnie teksty publikowane w omawianym numerze są sprawozdaniami z dwóch sympozjów. Najpierw Jörg Müller — liturgista z Lucerny informuje o spotkaniu członków organizacji AKL-Junior zapraszającej w swoje progi habilitantów, doktorantów i asystentów badających chrześcijańską liturgię. Jego sprawozdanie: *Tagzeitenliturgie — Gebet und Gottesdienst im Rhythmus des Tages. Bericht von der AKL-Junior-Jahrestagung vom 19.–22.02.2015 in Regensburg* (Liturgia godzin — modlitwa i służba Boża w rytmie dnia. Sprawozdanie z dorocznego spotkania AKL-Junior, 19–22.02.2007 r. w Ratzynbnie, s. 137–143) przybliży przebieg spotkania młodych liturgistów poświęconego aktualnym problemom związanym z celebrowaniem liturgii uświęcenia czasu.

Drugie sprawozdanie: *Der Ritus als „Ort” des Wortes. Liturgiewissenschaftliche Tagung am Institut Supérieur de Liturgie des Institut Catholique de Paris* (Obrzęd jako „miejsce” słowa. Liturgiczne sympozjum w Katolickim Instytucie Liturgicznym w Paryżu, s. 144–149) przygotował liturgista z Uniwersytetu w Fryburgu — Davide Pesenti.

Referenci koncentrowali się na roli słowa Bożego w posoborowej liturgii. Wszystkie wygłoszone teksty zostaną opublikowane w czasopiśmie „La Maison-Dieu”.

Drugi zeszyt zamyka omówienie 2 nowych książek z zakresu liturgiki oraz wykaz 7 najnowszych publikacji liturgicznych nadesłanych do redakcji.

Trzeci zeszyt omawianego czasopisma zawiera cztery artykuły, które zostały ogłoszone jako referaty na sympozjum niemieckojęzycznych liturgistów w 2014 r. w Monasterze, poświęconym problemowi liturgii celebrowanej w świecie religijnego pluralizmu. Pierwszy tekst jest próbą spojrzenia z perspektywy systematyczno-teologicznej na problem podjęty na sympozjum. Przygotowała go Veronika Hoffmann, wykładowca dogmatykę na Uniwersytecie w Siegen. Zatyłowała go: *Sakramentalität unter dem Vorzeichen des religiösen Pluralismus* (Sakramentalność wyznaczana przez religijny pluralizm, s. 155–171). Przypomniała, że sakramentalność leży u podstaw rozumienia tego, co się celebrowa w chrześcijaństwie. Jego rozbitcie sprawia, że trzeba też mówić o pewnej antysakramentalności obecnej w niektórych wspólnotach, w których liturgię traktuje się jako miejsce realizacji indywidualnej sakramentalności, a nie sakramentalności obiektywnej.

Andreas Odenthal — wykładowca liturgiki na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Tybindze przygotował tekst zatytułowany: „*Wenigstens Weihnachten sollen uns die Christen lassen*”. *Thesen zum christlichen Gottesdienst im religiösen Pluralismus* („Przynajmniej Boże Narodzenie powinni nam chrześcijanie pozostawić”. Problemy chrześcijańskiego świętowania w kontekście pluralizmu religijnego, s. 172–191). Kreśląc pesymistyczny obraz pogańskiego kontekstu świętowania cechującego wielu współczesnych Niemców, stawia postulat, by celebrować dziś taką liturgię, która będzie w stanie oddziaływać na ludzi pozbawionych religijnego wychowania albo pogubionych w wieloreligijnych wpływach.

Trzeci artykuł, *Das Paradigma der tätigen Teilnahme angesichts der heutigen kulturell-religiösen Bedingungen* (Paradygmat „czynnego uczestnictwa” widziany z perspektywy dzisiejszych uwarunkowań kulturowo-religijnych, s. 192–205), przygotował Friedrich Lurz — liturgista z Kolonii. Przypomniał wskazania zawarte w Konstytucji o świętej liturgii dotyczące czynnego uczestnictwa wiernych w liturgii, następnie wypowiedzi specjalistów zajmujących się socjologią i psychologią tłumu, a zakończył wszystko wnioskami z własnych badań. Sprowadzały się one do stwierdzenia, że można mówić o różnych formach aktywnego uczestnictwa wiernych w liturgii, bo są one zależne od stopnia osobistej wiary i samej osobowości danego człowieka.

Ostatni artykuł, *Liturgische Musik im Kontext eines religiösen und gesellschaftlichen Pluralismus* (Muzyka liturgiczna w kontekście religijnego i społecznego pluralizmu, s. 206–219), jest autorstwa Franza Karla Prasbla — muzykologa z Grazu. Zmierzył się on z problemem oczekiwań wiernych co do form muzyki towarzyszącej liturgii ślubnej czy pogrzebowej. Po podaniu licznych przykładów praktycznych rozwiązań powstałej kwestii postawił tezę, że w ocenie muzyki stosowanej w liturgii trzeba kierować się zasadą, że ma ona pomóc uczestnikowi lepiej przeżyć sprawowane misteria.

Prezentowany numer zamyka omówienie aż 5 nowych książek z zakresu liturgiki oraz wykaz 5 najnowszych publikacji liturgicznych nadesłanych do redakcji.

W 2013 r. ukazało się poprawione wydanie popularnego modlitewnika i śpiewnika *Gotteslob*. Jego pozytywne przyjęcie spotkało się też z głosami krytyki. Tradycyjnie poszczególne diecezje dodały do niego swoje lokalne śpiewy i inne elementy. Pracownik Katolickiego Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Innsbrucku — Liborius Olaf Lumma przyjrzał się wszystkim diecezjalnym wydaniom tego modlitewnika i swoje spostrzeżenia zawarł w artykule *Die diözesanen Eigenteile im „Gotteslob”* (2013) (Diecezjalne odrębności w modlitewniku *Gotteslob*, s. 231–249). Lektura tego pierwszego tekstu czwartego zeszytu omawianego czasopisma pozwala zobaczyć i zrozumieć znaczenie lokalnych tradycji poszczególnych diecezji i regionów.

Trzy kolejne teksty mają znamiona cechujące sprawozdania. Najpierw emerytowany liturgista z Trewiru — Andreas Heinz przygotował artykuł *Römische Dokumente zur Liturgie* (2014) (Rzymskie dokumenty o liturgii (2014), s. 250–262), w którym omówił najnowsze teksty dotyczące liturgii, a zamieszczone w „Notitiae”. Z kolei przewodniczący Stowarzyszenia Liturgistów Krajów Języka Niemieckiego (AKL) i jednocześnie liturgista z Uniwersytetu w Erfurcie — Benedikt Kranemann zajął się redakcją tekstu zatytułowanego *Für eine Erneuerung der liturgischen Kultur. Die deutschsprachige Liturgiewissenschaft im Studienjahr 2014/15* (Ku odnowie kultury liturgicznej. Niemieckojęzyczna liturgika w roku akademickim 2014/15, s. 263–292). Zawarto w nim wykazy liturgistów z Niemiec, Austrii i Szwajcarii, obronionych doktoratów i przeprowadzonych habilitacji, sprawozdania z prac poszczególnych, krajowych sekcji liturgistów, a także naukowców pracujących na katolickich wydziałach teologicznych uczelni wyższych. Ostatnie sprawozdanie, *Architekturen des Lichts. Kunst – Raum – Liturgie. Bericht über den 13. Internationalen Liturgischen Kongress vom 4.–6. Juni 2015 im Monastero di Bose/Italien* (Architektury światła. Sztuka – przestrzeń – liturgia. Sprawozdanie z 13 Międzynarodowego Kongresu Liturgicznego, 4–6 czerwca 2015 r., Monastero di Bose/Włochy, s. 293–297), przygotował liturgista z Bonn — Albert Gerhards. Wygłoszone referaty były próbami podejścia do fenomenu światła od strony Biblii, liturgii, architektury i teologii. Te bowiem dziedziny były reprezentowane przez prawie 200 uczestników tego kongresu.

Ostatni numer prezentowanego czasopisma zamyka omówienie 2 nowych książek z zakresu liturgiki oraz wykaz 9 najnowszych publikacji liturgicznych nadesłanych do redakcji.

Ks. Erwin Mateja

DIACONIA CHRISTI 51 (2016), NR 1–2

Ukazujący się w trzech językach (niemieckim, angielskim i hiszpańskim) półrocznik o tym tytule wydawany jest od 50 lat w Rottenburgu przez Międzynarodowe Centrum Diakonu. Tegoroczny podwójny numer w całości poświęcony został obchodom 50 rocznicy powstania Międzynarodowego Centrum Diakonu, a także rocznicy przywrócenia pół wieku temu posługi diakona stałego w Kościele przez Sobór Watykański II. Kilkuniedniowe uroczystości odbyły się z tej okazji w Rzymie i Asyżu (21–25 X 2015 r.).

Po wprowadzeniu przez prezesa Centrum, diakona prof. Klaus Kisinga (s. 4–15), zamieszczono słowa powitania papieża Franciszka (s. 16–18), który wyraził najpierw radość z przybycia na obchody jubileuszowe ponad 600 diakonów z 35 krajów, a następnie podkreślił — powołując się na słowa papieża Pawła VI (25 X 1965 r.) — że „opatrznościową decyzję przywrócenia diakonu stałego Sobór Watykański II podjął z natchnienia Ducha Świętego”, dlatego diakoni winni być ambasadorami Chrystusa – Sługi i towarzyszyć potrzebującym na całym świecie.

Kolejno zostały zamieszczone pozdrowienia: kard. Oscara Rodriguez Maradiagi — byłego przewodniczącego *Caritas Internationali*, a obecnie koordynatora prac Rady Kardynałów (s. 19–21); bpa Gerarda Fürsta — protektora Międzynarodowego Centrum Diakonu (s. 22–27); diakonisy Ulrika Kellner — przedstawicielki protestanckiego Światowego Zrzeszenia *Diakonia* (s. 28–30); prof. Skaidrite Anny Gūtmane — przedstawicielki Kościoła prawosławnego (s. 34–45); ks. Nico Dal Molina — przedstawiciela Konferencji Episkopatu Włoch, dyrektora ds. Posług Kościelnych (s. 46–51); powitanie przez prezesa K. Kisinga prefekta Kongregacji ds. Duchowieństwa kard. Bernardino Stelli (s. 52–57).

Ze Mszy św. otwarcia kongresu został zamieszczony tekst homilii wygłoszonej przez kard. B. Stellę — prefekta Kongregacji ds. Duchowieństwa, w kościele *Fraterna Domus* 22 października 2015 r., we wspomnienie św. Jana Pawła II (s. 55–63). W homilii kardynał, przytaczając wypowiedzi św. Jana Pawła II i papieża Franciszka, tłumaczył, na czym polega we współczesnym świecie „sakramentalna łaska święceń diakonu” (KK 29), kładąc nacisk przede wszystkim na posługę charytatywną.

Czasopismo następnie zamieszcza teksty przemówień i konferencji wygłoszonych podczas dwudniowego kongresu. Do ciekawszych można zaliczyć głos abpa Anuara Battisti z Brazylii o roli diakona stałego w najbliższej przyszłości (s. 64–69) oraz litewskiego wikariusza generalnego (Wilno) o misyjnej posłudze diakonów we współczesnym Kościele (s. 70–81).

Przed wyjazdem do Asyżu uczestnicy mogli wysłuchać dłuższego wykładu prof. Leonharda Lehmana z franciszkańskiego Uniwersytetu *San Antonio* w Rzymie: *Franciscus — ein Aussteiger seiner Zeit* (s. 91–122), w którym mowa była o św.

Franciszku, jego czasach i wzorze w posłudze diakona. Autor uzasadnia fakt, że św. Franciszek był diakonem, mimo iż nie zachowały się dokumenty udzielonych święceń, ale mówią o tym najstarsze przekazy hagiograficzne i ikonograficzne, które wyraźnie potwierdzają diakonat świętego.

Godny uwagi jest również artykuł, przydatny z okazji 500-lecia reformacji, poruszający problem „diakoni” w rozumieniu Marcina Lutra i luteran, autorstwa prof. Esko Ryökäs z Finlandii (s. 123–140).

Interesujące opracowanie na temat wzajemnych relacji diakonatu i małżeństwa przedstawiła Montserrat Martinez Deschamps — żona diakona, matka 4 dzieci i 8 wnuków, nauczycielka z Barcelony, w artykule: *Ehe und Diakonat, eine einzigartige und bereichende Verbindung* (s. 158–185). Jest także autorką obszerniejszej książki: *Matrimonio y diaconado en la Iglesia de comunión* (2007). Na wstępie artykułu autorka stwierdza, że od czasu soborowego przywrócenia stałego diakonatu zostało wyświęconych 42 tys. mężczyzn, z tego 93% żonatych, co oznacza, że 40 tys. kobiet zgodziło się na wspólne życie i wspieranie posługi diakona swojego męża. Stwierdziła, że godzenie się na taką wspólnotę nie jest łatwą drogą życiową, ale jest ona równocześnie wielkim darem Bożym, który wyzwala jednak nowe możliwości i wyzwania. Oboje czerpią moc z sakramentu małżeństwa i sakramentu święceń. Autorka widzi także problemy w pełnieniu posługi przez żonatych diakonów. Dla biskupa trudniej dysponować takim duchownym niż celibatariuszem, zwłaszcza ze względu na rodzinę i wykonywany cywilny zawód. Ponadto praca zawodowa sprawia często, że wykonywana posługa diakona stałego staje się jedynie jakimś ozdobnikiem, a nie zauważalną działalnością duszpasterską. Z drugiej strony, jeśli obok pracy zawodowej poświęci się duszpasterstwu, to nie będzie miał czasu na zajęcie się własną rodziną i cała odpowiedzialność spadnie na małżonkę. Może to rodzić problemy, zwłaszcza gdy dzieci są jeszcze małe i w wieku szkolnym. Dlatego władza kościelna musi do każdego przypadku podejść indywidualnie i razem z obojgą małżonkami szukać najlepszego rozwiązania. Te przejściowe często trudności nie niszczą jednak duchowych korzyści i wzajemnego ubogacania się, jakie daje wspólnie przeżywane małżeństwo i diakonat.

W omawianym numerze czasopisma znajdują się również opisy życia diakonów stałych i ich wykonywanej posługi w Indiach (Gilbert de Lima, Bombaj, s. 186–191) oraz w Hong Kongu (Edwin Ng, Dominc Chan Chi Ming, s. 192–207).

Ks. Helmut Jan Sobeczko

